

O‘QUVCHILARDA TARIX FANIGA OID KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA MUZEYLARNING O‘RNI

Xo‘jayeva Charos Shuhratovna

Samarqand viloyati Paxtachi tumani 1-umumiy o‘rta ta’lim
maktabining tarix fani o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada muzeylar milliy istiqlol mafkurasini xalqimiz qalbiga va ongiga singdirishda, milliy o‘zligimizni anglashda, ijtimoiy faollikni o‘rgatishda, komil insonni tarbiyalashda juda katta ahamiyatga ega ekanligini ochib berish asosiy maqsad qilib olingan.

Tarixiy mazmundagi muzeylarning tarbiyaviy potentsialini o‘ziga xos xususiyatlari asosida xalqning ko‘p qirrali tarixini aks ettiruvchi bevosita guvohliklar, asl yodgorliklariga o‘quvchilar e’tiborini qaratish va targ‘ib qilish lozimligiga to‘xtalib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: muzey, Muzeobus yoki vagondagi muzey, predmetlilik prinsipi, fanga oid kompetensiyalar,

Bugun jamiyatimizda yuz berayotgan tub ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar, xalqning madaniy darajasini o‘sib borishi, tarixga, tarixiy yodgorliklarga qiziqishni ortib borishi, oxir-oqibat muzeylarning ommalashuviga olib kelmoqda. Shu bilan birga jamiyatchilikda axborotni boshlang‘ich maktabdan olishga bo‘lgan intilish kuchaymoqda. Muzeylar- tarixning sirli xilqatlarini o‘zida mujassam etgan holda xalqlar madaniyatini, qadriyatlarini tarannum etuvchi maskan va davlatlarni bir-birlariga yaqinlashtiruvchi ko‘prik hisoblanadi. Shu bilan birga, xalqning ma’naviy dunyosini boyitish, yosh avlodni Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalashda ham muzeylarning o‘rni beqiyos. Muzeylar har bir xalq tarixi, madaniyati, turmush

tarsi, milliy an'ana va qadriyatlarni o'rganish, ularni targ'ib etish va kelgusi avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Biroq bu obyektiv jarayonlar, muzeyni ommaviylashtirishga qo'shimcha kuch sarflashdan ozod qilmaydi. Muzeyning ilmiy nashrlari uning maktab ta'limida ommaviylashuviga katta hissa qo'shadi. Kataloglar fondlar haqida ma'lumot beradi, muzey predmetlarini tushunishga yordam beradi.

Muzeylarning o'quvchilar orasida ommaviylashtirishda va reklamasida ommaviy axborot vositalarining o'rni juda ham katta. Ular o'z dasturlarida va sahifalarida muzey ishini yoritishadi, muzey ekspozitsiyasini, ularda saqlanayotgan predmet va kolleksiyalarini ko'rsatishadi, ular haqida hikoya qilishadi, reklama ma'lumotlarini berishadi.

Muzeylarning ommaviy-g'oyaviy, ta'limiy ishi kommunikatsiyasining muhim elementini tashkil qilgan holda, kamolotga yetgan, ijtimoiy faol shaxsni shakllantirishga, uni g'oyaviy, axloqiy, estetik tarbiyalashga, bilimdonligini, axborotlilikini chuqurlashtirishga yo'naltirilgan.

Tarix darslarida olib boriladigan ko'rgazmali jarayondagi o'quvchilarda mustaqil ish doirasi muzey faoliyatining boshqa yo'nalishlari bilan yaqindan aloqadorlik asosida ko'rib chiqilmog'i lozim.

Muzeylar o'quvchilarga fan nuqtai nazaridan kompetensiyalarni singdirishda va maqsadga erishishda g'oyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy ishi, ilmiylik, hayot bilan aloqadorlik kabi prinsiplarga tayanadi.

Muzeylar milliy istiqloq mafkurasini xalqimiz qalbiga va ongiga singdirishda, milliy o'zligimizni anglashda, ijtimoiy faollikni o'rgatishda, komil insonni tarbiyalashda juda katta ahamiyatga ega.

Tarixiy mazmundagi muzeylarning tarbiyaviy potentsialini o'ziga xos xususiyatlari asosida xalqning ko'p qirrali tarixini aks ettiruvchi bevosita guvohliklar, asl yodgorliklardan foydalanish yotadi.

Predmetlilik prinsipi, nafaqat tarixiy bilimlar targ'ibotining o'ziga xosligini ta'minlaydi, balki yuqori darajadagi isbotlilik, ta'sirchanlik va tabiiyki "tarix bilan

tarbiyalash”ning faolligini ta’minlaydi. Fan o’qituvchilari o’quvchilar tarixni mukammal va ko’rgazmali o’rganishlari uchun muzeylar targ’ibotiga qo’yilayotgan zamonaviy talablarga amal qilib bilimlarni yanada ishonchliroq, imkon qadar ko’rgazmali va xotirada mustahkam qoladigan qilib yetkazishga intiladilar.

Zamonaviy ta’lim tarix fanidagi fanga oid kompetensiyalarni 5-sinf darsligidagi “Muzeylar” mavzusiga va yuqori sinflardagi bu tushunchalarni boyitishga qaratilgan mavzularga singdirishda muzeyning g’oyaviy-tarbiyaviy va ta’limiy imkoniyatlaridan mumkin qadar samarali foydalanishdan manfaatdordir. Muzey faoliyatining bu yo’nalishini nazariy va ilmiy-metodik asoslash zaruriyati yangi uslub va ekskursiya darslari sonini ko’paytirish jararayonini vujudga kelishini belgilaydi.

Muzeyning pedagogik ta’sirini mazmuni, metodlari va shakllari, aholining turli kategoriyalarga ta’sirining xususiyatlari, shuningdek, muzeyni madaniy muassasalar tizimidagi o’rnini belgilash bilan bog’lik muammolar bartaraf etilib obodonlashtirish ishlari ko’lami kengaydi. Muzeyda pedagogik tadbirlarni tashkil etish, ularni boshqarish, yangi shakllarni aniqlash va joriy qilish tomoshabinlarni qiziqishlarini, muzey axborotini o’zlashtirishini o’rganishga tayanadi

Tarix o’qitishda muzey va sayohatlar tarix usullaridan foydalanish tarixiy bilimlarni mustahkamlashda ahamiyatga ega. Eng qulay tomoni bu maktabda muzey tashkil qilish va eksponentlardan tarix darsida foydalanishdir. O’lkaning va undagi mavjud bo’lgan tarix va madaniyat yodgorliklarini muhofaza qilish, o’rganish va ulardan foydalanish har bir fuqaroning muqaddas burchidir. Tarixchilarga bu qonun muqaddas dasturulamal bo’lib xizmat qiladi. Biz yoshlarni tarixiy yodgorliklarni avaylab saqlashga, tarixiy obidalarga mehr-muhabbat bilan qarashga o’rganib, bu yodgorliklar faqat o’tmishni o’rganish uchungina emas, shu bilan birga ilm-fanni, xalq maorifini va madaniyatini yanada rivojlantirish uchun ham bebaho ekanligini singdirish ruhida tarbiyalashimiz kerak. Bunda choraklikda bir marta bo’lsa-da, mahalliy muzeylarga ekskursiya darslarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Ekspursiyadan olinadigan xulosalar keying darsda muhokama qilinadi. Bu esa o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, faol hayotiy pozitsiyani ishlab chiqish kabi shaxs shakllanishining turli jarayonlarini faollashtirish ham kiradi.

Tarix darslarida qo‘llaniladigan shakl va metodlar turli-tumandir. Ular ichida ekspursiya ishi metodi ayni muzeylarni tanishtirish va o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma, malakalarni oshirishda juda samarali metod hisoblanadi.

Ekspursiya deb muzey va muzey tashqarisidagi obyektlarni bilish va tarbiyaviy maqsadlarda mutaxassis-ekskursovod rahbarligida belgilangan mavzu va yo‘nalish bo‘yicha jamoaviy tomosha qilishdir. Bu ta’rifga ikki o‘zaro bog‘liq tushuncha kiradi: ekspursiya muzeyni yoki muzeydan tashqari obyektini ko‘rgani kelgan odamlar guruhi va ekspursiya ilmiy pedagogik mehnat turi, u muzey ekspozitsiyasini, vistavka, obyektini namoyish qilish tizimini ishlab chiqish va amalga oshirishdan iborat bo‘ladi.

Pedagoglar tomonidan muzeylarga tashkil qilinadigan ekspursiyalar bir-biridan mavzusining xarakteri, vazifasi, guruh tarkibi, uning istaklari va muzey madaniyatiga oshnoligiga qarab farqlanadi, lekin bu ekspursiyalarning barchasi bitta umumiy belgiga ega ular yagona metodik asos-ekskursion metod asosiga quriladi.

Muzeyga kelgan o‘quvchilar bilan ekspursovodning bevosita muloqoti ekspozitsion metodning asosiy xususiyati hisoblanadi. Bu muloqot jarayonida, muzey ekspozitsiyasi bazasida muzeyning ta’limiy va tarbiyaviy vazifasi amalga oshiriladi. Ekspursion metod asosida ko‘rgazmali idrok, muzey obyektining jonli ifodasi yotadi. Ekspursiyaning sifati ko‘p jihatdan uni ilmiy va metodik tayyorlashni tashkil etishga bog‘liq bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 14 avgustdagi PQ-3907-sonli «Yoshlarni ma’naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta’lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi Qarori;

2. T. Rahmatullayev. “O‘zbekiston xalqlari tarixini o‘rganishda muzeylar materiallaridan foydalanish” T.-O‘qituvchi. 1999

3. J. Rahimov “O‘zbekiston tarixini o‘rganishda arxiv manbalaridan foydalanish” T.;- O‘qituvchi. 1995

4. G`.Yo`ldoshev. Ta`lim yangilanish yo`lida.-T.: O`qituvchi. 2000.

5. S. Baxtiyorov “Muzeylar- tarixning sirli xilqatlarini o‘zida mujassam etgan ko‘zgu” “Xalq so'zi ‘gazetasi 2020-yil 18-may

